



istražujemo i stvaramo



Rečenicu iz naslova, ili neku sličnu, poput 'Dječaci su nestašni, djevojčice mirne' ili 'Samo se curice igraju lutkama', već smo sasvim sigurno puno puta čuli. Najčešće ih doživljavamo kao uobičajene fraze koje prihvaćamo bez promišljanja njihova dubljeg značenja ili poruke koju nose. Činjenica je da se dječaci i djevojčice u mnogočemu razlikuju, ali površnim uopćavanjima zapravo gradimo stereotipe na temelju spola. Kad se stereotipi učvrste u našoj svijesti kao stavovi ili predrasude, mogu oblikovati naše ponašanje.

Mr.sc. Zrinka Marović,
pedagoginja
Dječji vrtić Marjan
Split

Razlike između djevojčica i dječaka

Dvije najvažnije biološke razlike među dječacima i djevojčicama koje utječu na njihovo ponašanje svakako su razlike u razvoju mozga i u hormonima.

Razlike u razvoju mozga vidljive su još kod nerođenih beba, pa se tako mozak dječaka sporije razvija od mozga djevojčice, a lijeva i desna polutka mozga su kod dje-

čaka međusobno slabije povezane. Ove razlike osobito su izražene pri rješavanju problemskih situacija u kojima djevojčice koriste obje moždane polutke, a dječaci samo jednu ili u pristupu rješavanju zadatka, gdje dječaci vide zadatke kroz slike dok djevojčice bolje reagiraju na govornu ili pisanu formu. Ipak, razlike između rezultata koje postižu djevojčice i dječaci u određenim područjima danas su gotovo neznatne, a izbor zanimanja 'tipičnih' za suprotni rod u današnje vrijeme nisu rijetka pojava. Potrebno je istražiti može li se to pripisati ravnopravnijem odgoju i socijalizaciji s manje rodnih predrasuda ili prilagodbi metodike stilovima učenja kod jednih i drugih.



tjecaj hormona također ima važnu ulogu na rodne razlike u ponašanju. Poznato je da je pri samom začeću svaki plod na





istražujemo i stvaramo

početku – ženskog roda, jer se Y kromosom, koji plod pretvara u muški, aktivira u maternici tek u osmom tjednu trudnoće. Hormoni (kod dječaka testosteron, a kod djevojčica estrogen i progesteron) i te kako oblikuju ponašanje još od najranijeg djetinjstva, a najizrazitije tijekom puberteta.

Istraživači razvoja djeteta i različitosti među rodovima (Goodman, 1970.; Moir i Jessel, 1994.; Broude, 1995.; Apel i Master-son, 2004.; Biddulph, 2006.; Preuschoff, 2006.) ističu da su djevojčice senzibilnije, osjetljivije na dodir, zvuk, bol i neugodu, pokazuju veće zanimanje za ljude, brže i bolje se socijaliziraju, sklonije su skupnim aktivnostima i igrama te su govorno dominantnije od dječaka. Dječaci, u pravilu, imaju veću potrebu za tjelesnom ekspresijom, češće znaju biti destruktivni i agresivni, poduzetniji su, skloniji natjecateljskim igrama, pokazuju veći interes za stvari te su bolji u prostornoj orijentaciji i brojkama.

Ignorirati navedene različitosti bilo bi pristrano i štetno. Iz ovih razlika proizlazi diferencijacija u odabiru igara i igračaka, postignuća u određenim područjima i kasnije odabira zanimanja, a njima znatan doprinos daje najbliža okolina (obitelj, odgajatelji, učitelji, vršnjaci, mediji i svi drugi koji čine djetetov svijet). Svakako se ne smije zanemariti da se na razlike između dječaka i djevojčica različito gleda u različitim kulturama. Naučiti djecu da se služe 'jezikom druge strane' (Biddulph, 2006.: 32), potaknuti ih na međusobno razumijevanje i izbjegavanje konflikata, može biti važan doprinos odgojno-obrazovnih ustanova stvaranju kulture koja će negovati različitost rodova kao bogatstvo, a ne kao problem.

Učenje rodnog identiteta i rodnih uloga

Tvrđnja Herberta Reada kako je 'cijeli život odraz naših prvih osjeta i mi gradimo našu svijest, naš cijeli misaoni život prema varijacijama i kombinacijama tih elementarnih osjećaja i dojmova... ne samo boja, oblika i zvukova, nego također slika i atmosfere...' (prema Goodman, 1970.: 25) govori nam

Naučiti djecu da se služe 'jezikom druge strane', potaknuti ih na međusobno razumijevanje i izbjegavanje konflikata, može biti važan doprinos odgojno-obrazovnih ustanova stvaranju kulture koja će negovati različitost rodova kao bogatstvo, a ne kao problem.

o važnosti prvih godina života svakog ljudskog bića. Prvi dojmovi i doživljaji temelj su svoj kasnijoj nadgradnji koja se događa u procesu socijalizacije i stjecanja znanja o svojoj ulozi i mjestu u kulturi u kojoj dijete odrasta, odgaja se i uči. Pri tom procesu susrećemo se s pojmovima kao što su *rodni identitet* (samopercepcija osobe kao muškarca ili žene) i usvajanje *rodnih uloga* (preuzimanje obilježja koja se odnose na jedan ili drugi rod). Njihov međuodnos je složen. Tako, na primjer, osoba može imati usvojen rodni identitet kao žena ili muškarac, a istovremeno se ponašati atipično za svoj rod. Stvaranju rodnog identiteta prethodi formiranje identiteta uopće, koji prati razvoj djeteta od najranije dobi.

Četverogodišnjaci lakše prepoznaju razlike između rodova na temelju izgleda, frizure ili odjeće. Ovu činjenicu ilustrira sljedeća priča: 'Četverogodišnji dječak u posjetu novim susjedima promatrao je njihovu bebu kako gola puzi po tratini. Pričajući svojoj majci o novim susjedima, majka ga je upitala je li beba djevojčica ili dječak, na što je on odgovorio: Ne znam, teško je reći kod tako male bebe, pogotovo što je bila bez odjeće.' (Stone i Church; prema Goodman, 1970.: 28).

Svijest o sebi u dojenačkoj dobi vezana je isključivo uz doživljaj tjelesnog sebe jer djeca u toj dobi doživljavaju svijet putem brojnih osjetilnih podražaja izvana. U drugoj godini života važan pomak se događa usvajanjem govora i jezičnih oznaka: dijete uz pomoć govornih vještina ubrzano razvija svijest o sebi i drugima te doživljaj sebe u odnosu na druge. Trogodišnjak u svakoj kulturi poznaje svoj rodni identitet (dječaka ili djevojčice) i vrlo brzo uči što je prikladno ponašanje za dječaka, djevojčicu, odnosno muškarca i ženu. Iako u igri s drugom djecom, dijete još otprilike sljedeće dvije godine neće raditi rodne razlike te će s jednakim žarom sudjelovati u svim ponuđenim poticajima za aktivnosti i igru, bile one tipične za njegov/njezin ili suprotan rod. Četverogodišnjak će, iako poznaje razliku između muških i ženskih genitalija, lakše prepoznavati razlike između rodova putem izgleda, frizure ili odjeće. Od trenutka kad si je dijete dalo pripadajuću mu/joj rodnu oznaku, usvojilo je i rodno određeno ponašanje. Najpoznatije psihološke teorije koje su se bavile socijalizacijom roda i učenjem rodnih uloga davale su prioritet ili biološkom ili utjecaju sredine. Svaka od tih teorija, neovisno o početnom polazištu, ističe presudnu ulogu svih onih kojima (i čime) su djeca okružena i koji imaju utjecaj na odgoj i oblikovanje djeteta na svim razinama razvoja, pa tako i pri usvajanju rodnih uloga koje određena kultura podrazumijeva.

Treba istaknuti da djeca po rođenju ne oblikuju stabilan rodni identitet. *Stalnost roda* podrazumijeva svijest djeteta da će on ili ona uvijek biti muško ili žensko, neovisno o vanjskim promjenama poput frizure ili odjeće. Tek oko sedme godine djeca shvaćaju da je rod determiniran primarnim spolnim karakteristikama i da je nepromjenjiv neovisno o dobi i situacijama.

Pojava i razvoj rodnih stereotipa kod predškolaca

Na pitanje u kojem trenutku dijete započinje usvajati rodne stereotipe, najispravniji odgovor bio bi: od samog trenutka rođe-





istražujemo i stvaramo

nja i prvih kontakata s vanjskim svijetom. Prilikom učenja rodni uloga i rodno tipiziranog ponašanja djeca prihvaćaju kriterije vrednovanja vezane za pojedini rod tako stvarajući, spontano i nesvjesno, stavove o oba roda. Velik dio tih uvjerenja posljedica su površnih generalizacija o rodovima, tj. očekivanja o tipičnom ponašanju žena i muškaraca koje imenujemo *rodnim stereotipima*. Za rodne stereotipe je značajno reći da su često pogrešna uopćavanja o pripadnicima oba roda koja pritom ne uzimaju u obzir individualne osobine pojedinaca. Rijetka psihološka istraživanja dokazala su postojanje spoznaja o rodni uloga-

i imovina više povezuju s jednim nego drugim rodnom, što ukazuje na pojavu stereotipa rodni uloga kod djece te dobi. Neka istraživanja ukazuju da su mlađa djeca sklonija rodnom stereotipiziranju od starije, da su dječaci skloniji rodni stereotipima od djevojčica, a da starija djeca imaju izraženije rodno stereotipne sudove od mlađe. Također, djeca između treće i pete godine biraju zanimanja odraslih prema značaju i moći, a od šeste do osme godine povezuju zanimanje s rodnom i odabiru za sebe profesiju koja je tipična za njihov rod. Unatoč velikom broju istraživanja rodni stereotipa kod djece, primjetan je nedostatak sustav-

nje rodni stereotipa) odvija se putem odgoja i obrazovanja u institucijama koje najranije i najviše utječu na djecu, a to su obitelj i dječji vrtić.

U obitelji, od samog početka komunikacije između roditelja i djeteta, roditelji (svjesno i nesvjesno) šalju poruke djetetu kako se treba prikladno ponašati kako bi se dječak ili djevojčica uklopili u zajednicu u kojoj svatko od njih ima uloge, ali različite. Roditelji mogu:

- stvarati drukčiji okoliš za muško i žensko dijete (od uređenja dječje sobe, namještaja i boja u njoj, do igraćaka kojima je ispunjena);
- negovati tipičan izgled za dječaka ili djevojčicu (prema boji i vrsti odjeće, frizuri);
- različito oblikovati ponašanje djece prema rodu (poticati stereotipno prikladne aktivnosti i igre npr. natjecateljski duh kod dječaka ili tjelesnu bliskost kod djevojčica);
- utjecati na talente i sklonosti djeteta (ovisno o osobni afinitetima vezanima za određeni rod: odabir sporta, umjetničkih aktivnosti, vrste škole, budućeg zanimanja i sl.);
- u razni situacijama iz svakodnevnice odgajati djecu u okviru muške ili ženske uloge.

Neki istraživači su utvrdili razlike u ponašanju majki i očeva prema djeci, zaključivši kako majke manje od očeva potiču rodno tipično ponašanje te da su očevi u ponašanju popustljiviji prema djevojčicama nego prema dječacima, a majke suprotno. Nadalje, razlika u ponašanju roditelja prema kćerima i sinovima očituje se i u pristupu igri (dječacima se daje više slobode, djevojčice se ograničava u igri) i izboru igraćaka za dječake (npr. autići, lopta, konstruktivni elementi) i djevojčice (npr. lutke, pribor za uljepšavanje, kutići kuhinje i frizera). Važno je da su roditelji svjesni da djeca obaju rodova trebaju imati na raspolaganju sve vrste igraćaka i igara, unatoč tome što postoje razlike u pristupu igraćki i igri. Neupitnu ulogu u odgoju i socijalizaciji djece imaju i majke i očevi, a primarna



Utjecati na svijest odgajatelja o važnosti rodne jednakopravnosti i njezinog poticanja i njegovanja kod predškolaca, zadatak je edukacije odgajatelja

ma kod djece mlađe od tri godine. Jedno od najznačajnijih proveli su Weinraub i suradnici (1984.) istražujući djecu jasličke dobi, od 26, 31 i 36 mjeseci. Pritom su došli do sljedećih rezultata: većina djece u dobi od 26 mjeseci u stanju su raspoznati rodne oznake putem slika muškaraca i žena, dok su od 31 mjeseca sposobni pouzdano smjestiti sebe u jednu od dvije rodne kategorije, što ukazuje na usvojen rodni identitet djeteta. Djeca od 36 mjeseci, osim što s lakoćom razlikuju rodne oznake, svjesna su da se neke aktivnosti

nih i cjelovitih istraživanja povezanosti odgojno-obrazovnog konteksta i rodni stereotipa.

Uloga obitelji i vrtića u rodnoj socijalizaciji djece

Svaka kultura ili zajednica potiče određene vrijednosti i ponašanja, a druge osuđuje ili kažnjava, modulirajući tako svoje članove prema željenom obrascu. To postiže preko svojih institucija: obitelji, odgojno-obrazovni ustanova, medija, itd. Socijalizacija djeteta (koju čini i uče-



istražujemo i stvaramo

uloga pojedinog roditelja izmjenjuje se ovisno o razvojnom području i razdoblju djetetova života. Jednakovrijedni i skladni odnosi među roditeljima u obitelji najbolji su znak da će dijete usvojiti model ponašanja za svoj rod, poštujući pritom onaj drugi.

Dječji vrtić je mjesto koje bi trebalo poticati i njegovati humane odnose među rodovima i međusobno poštivanje rodne različitosti. S te pozicije treba promatrati sustav predškolskog odgoja i obrazovanja 'koji je u velikoj mjeri oslobođen tradicionalne podvojenosti' (Miljak i Spajić, 1979:55) među rodovima i neravnopravnih odnosa, ali od kojih još uvijek nije oslobođena društvena zbilja.

Dijete se ulaskom u dječji vrtić prilagođava ne samo na nove odrasle osobe i djecu, već i na život u odgojnoj skupini, grupnu dinamiku i odnose. Uz to, taj dječak ili djevojčica sa sobom donosi svoje obiteljsko naslijeđe i sve što ono podrazumijeva: uvjerenja, stil ponašanja, obiteljske odnose, navike i sl., a u okviru njih i stavove o rodnim ulogama i rodne stereotipe.

Dječaci i djevojčice drukčije reagiraju i ponašaju se u kontekstu skupine, a posebno se to očituje u pristupu rješavanju konflikata. Kad se igraju u skupini, djevojčice obično pokušavaju doći do kompromisa i biti obzirne prema svojim prijateljicama jer su im društveni kontakti vrlo važni. Za razliku od njih, dječaci predškolske dobi bore se jedni s drugima za prevlast u grupnoj hijerarhiji. Dječacima skupina pruža osjećaj pripadnosti, sigurnosti i reda, a unutar nje strog i pravedan autoritet, mišljenje je Biddulpha (2006:41). Dok djevojčice u skupini na tjeskobu reagiraju tako da postaju mirne i povučene, dječaci rade buku i dominiraju prostorom. On tu diferenciranost u reakciji na strah pripisuje rodnim razlikama i upozorava na često pogrešnu interpretaciju u vrtićima.

Odabir igara i igračka u vrtićkom okruženju

Podjela igara i igračaka na 'muške' i 'ženske' formalno ne postoji, ali dječaka koji se igra

lutkama i djevojčicu koja za igru bira vozila većina nas smatra neobičnima. Izbor igre, igračke i partnera u igri od strane odgajatelja i samog djeteta omogućava djetetu učenje socijalnih odnosa, rodni uloga, a s njima i rodni stereotipa. Iako neka djeca već od 26. mjeseca shvaćaju kako se muškarci i žene drukčije odijevaju i razlikuju u poslovima, zanimljivo je da djeca te dobi ne pripisuju rodnu oznaku igračkama niti rade razliku po tom pitanju. Ipak, razlika u doživljaju igračke između dječaka i djevojčica utvrđena je već kod djece jasličke dobi. Promatranjem grupe dječaka i djevojčica u igri s istim igračkama, utvrđeno je da su dječaci pristupali igračkama kao sredstvu za građenje, a djevojčice kao sredstvu za komunikaciju pomoću kojeg su razmjenjivale informa-

strukcijski materijal, dok u grupnim igrama kod njih dominiraju lutke (s elementima iz dramsko-obiteljskog centra) i frizerski pribor. Čini se da je izbor prometnih sredstava kod dječaka, a lutki kod djevojčica rezultat tradicionalne podjele ovih igračaka na 'muške' i 'ženske', dok tom podjelom nisu obilježeni konstrukcijski i građevni materijal jer se njime rado igraju dječaci i djevojčice;

- *Prema sadržaju igre:* Uočeni su rodni stereotipi – dječaci biraju igre rata, pokretne i društvene igre, a djevojčice igre mame i djeteta, obitelji i igre frizera;
- *Promatranjem igara uloga:* Kod dječaka se najčešće javlja uloga vozača prometnih sredstava, a kod djevojčica dominira uloga mame, dok su u zajedničkim igrama dječaka i djevojčica najčešće igre liječnika i igre rata s ulogama ratnika (u objema su rodovi zastupljeni ravnopravno), a u nekim igrama ne javlja se podjela uloga po rodu (npr. igra konstrukcije slobodnih oblika ili igra kazališta lutaka).

Ispitati u današnje vrijeme stavove djece pri odabiru igara, igračaka i partnera za igru, te ih usporediti s ovima od prije trideset godina bilo bi zanimljivo, osobito s obzirom na ponudu i šarolikost igračaka i igara koje danas postoje.

Utjecaj odgajatelja na poimanje rodni uloga kod predškolaca

Kako i koliko odgajatelji svojim stavovima i ponašanjem utječu na usvajanje rodni stereotipa kod predškolske djece?

Posebnost zanimanja odgajatelja je što u svakodnevnoj interakciji s djecom, uz odgojno-obrazovni rad, uvijek prenose dio svoje osobnosti i uvjerenja samim pristupom djeci. Rezultati istraživanja uloge odgajatelja u formiranju i razvijanju humanih odnosa među rodovima u našem predškolskom sustavu (Miljak i Spajić, 1979.) ukazuju na dominantnu ulogu odgajatelja u tom procesu, ali utjecaj tradicionalnih rodni obrazaca u obitelji još uvijek prevladava. Djelovanje odgajatelja na stvaranje ozračja u vrtiću i na

Djeca od 36 mjeseci, osim što s lakoćom razlikuju rodne oznake, svjesna su da se neke aktivnosti i imovina više povezuju s jednim nego drugim rodom, što ukazuje na pojavu stereotipa rodni uloga kod djece te dobi.

cije jedna o drugoj. Djevojčice spontano pretvaraju igru bilo kojim igračkama u interakciju likova, a dječaci u akcijsku igru, uz uvažavanje individualnih razlika koje uvijek postoje. Promatranjem djece u igri i razgovorom s njima, Miljak i Spajić (1979.) su došle do sljedećih spoznaja:

- *Prema izboru igračke:* Djevojčice i dječaci jednako preferiraju pokretne igre (igre s loptom, lovice itd.), dječaci i u individualnoj i grupnoj igri biraju najviše građevni i konstrukcijski materijal te prometna sredstva, a djevojčice individualno najviše biraju materijal za likovne aktivnosti te građevni i kon-





istražujemo i stvaramo

ISJEČCI IZ RAZGOVORA S DJECOM O RODNO STEREOTIPNOJ PRIČI

ANDREA (6 g., 5 mj.)... /djetetova verzija priče:

- I što onda bude? Kako provode vrijeme do navečer?
- **Mama čisti kupaonicu.**
- A što tata za to vrijeme radi?
- **A tata ide na utakmicu.**
- Baš fino. Da sam ja mama - ja bih isto voljela ići na utakmicu, a ne čistiti kupaonicu.
- **Da (razmišlja).**
- Bi li ona to mogla, mama s tatom na utakmicu? Ili je ne bi pustili?
- **Ne bi je onda pustili.**
- Zašto?
- **Zato.**
- Zašto mama ne može na utakmicu?
- **Zato što nema nigdi mesta.**
- Aaa, nema nigdje sjedala. Kako za tatu ima?
- **A tata ima... tata... čeee nać' jedno možda misto i prvi će doć'.**
- I Luka?
- **A Luuuka i Sanja će... Luka će ići s tatom, a Sanja će skupa s mamom sređivat' kupaonicu.**
- I što kad dođu navečer tata i Luka s utakmice?
- **Onda će i oni bit' umorni.**
- Od čega će biti Luka i tata umorni? Od utakmice?
- **Da.**
- Pa neće oni igrati utakmicu, oni će samo gledati.
- **Da.**

JANA (6 g., 6 mj.)

Sad pokušaj zamisliti da tata radi poslove koje radi mama. Bi li on to znao raditi?

- (Razmišlja...) **Ne bi baš znao.**
- Bi li nešto znao od svih njezinih poslova?
- **Znao bi, hm, samo prošetati' Snoopyja i nahraniti'.**
- A ne bi znao napraviti svoj krevet?
- **Znao bi samo nekad (stanka) – kad bi mu se dalo.**
- Bi li on znao možda skuhat' ručak kad bi mu se dalo?
- **Da.**
- Ali samo kad bi mu se dalo?
- **Da. Tako i moj tata, kad je mama na putu, skuha.**
- Pokušaj zamisliti da mama radi poslove koje radi tata. Bi li ona to znala raditi?
- **Malo bi, al' bi onda parilo da je tata mama, a mama tata.**
- Onda bi nas sasvim zbunili?
- **Da.**
- Bi li joj netko mogao pomoći'?
- **Mogao bi tata, ako bi se njemu dalo.**
- A što ako se mami ne bi dalo?
- **Onda bi tata.**
- Morao bi onda?
- **Da.**
- A kad bi ga ona lijepo zamolila da joj pomogne?
- **Onda bi joj možda pomogao.**
- Može li mama isto birati da radi, da kuha ručak, kad se njoj da ili mora uvijek?
- **Mora uvijek!**

Napomena: djeci su radi zaštite privatnosti izmijenjena imena.

igru djece je neprocjenjivo jer svojim ponašanjem i radom usmjerava aktivnost djece u željenom pravcu. Štoviše, utvrđeno je da se, kad odgajatelj nije prisutan u igri s djecom, djevojčice i dječaci uglavnom vraćaju tradicionalnoj podjeli igara i igračaka po rodu. Također su primijećena nastojanja odgajatelja da djeci ponudi igračke koje su tradicionalno vezane uz njima suprotan rod. U navedenom istraživanju, svi su odgajatelji u anketi odgovorili kako ne dijele poslove na 'muške' i 'ženske', kao ni uloge u dječjoj igri prema rodu, a također da ne rade podjelu igračaka na 'muške' i 'ženske'. Ponašaju li se odgajatelji uvijek u skladu s tim, nemoguće je ustanoviti, pa uvijek postoji mogućnost dualnosti u ponašanju odgajatelja (svjesne ili nesvjesne). Svjesno sigurno velika većina njih ne želi podržavati rodne stereotipe, a pogotovo ne prenositi djeci, ali na manje svjesnoj razini odvija se suptilan proces transfera stereotipa.

Utjecati na svijest odgajatelja o važnosti rodne jednakopravnosti i njezinog poticanja i njegovanja kod predškolaca, zadatak je edukacije odgajatelja. Uz kvalitetno obrazovanje tijekom studija, odgajatelji bi na samom početku svog odgojno-obrazovnog rada trebali dobivati stručnu i pedagošku pomoć od pedagoga i iskusnijih odgajatelja u ustanovi. U svakodnevnim situacijama vrtičkog života nebrojeno je prilika za stvaranje ozračja humanih odnosa među rodovima koje osviješteni odgajatelji mogu koristiti za učenje dječaka i djevojčica međusobnoj suradnji i poštivanju različitosti. Svakako ne treba zanemariti kontinuirano stručno usavršavanje koje pridonosi jačanju kompetencija odgajatelja u svakom pogledu, pa i u pogledu izgrađivanja rodno pravednijih odnosa među djecom. Dobar primjer daju nam Buswell i Kekelis (prema Zhumkhawala, 1997.) koji su putem radionica s odgajateljima ukazali na činjenicu da u radu odgajatelji pridaju više pažnje dječacima



istražujemo i stvaramo

nego djevojčicama: dječaci dobivaju više prilike za govor, više pohvala i prijedloga, više zagrljaja, a to su potkrijepili videosnimkama odgajatelja u aktivnostima s djecom. Roditelji i odgajatelji uopće nisu bili svjesni svog ponašanja dok nisu vidjeli sebe na snimci, a objasnili su svoj pristup stavovima da su dječaci zahtjevniji, a da djevojčicama dobro ide i bez pomoći odraslih. Promatranjem drugih odgajatelja u odgojno-obrazovnom radu i pregledavanjem videosnimki vlastita rada, odgajatelji na lakši način prepoznaju i prihvaćaju postojanje vlastitih rodni stereotipa, a da se pritom ne osjećaju ugroženo ili posramljeno. Ovo je samo jedan primjer načina rada na osvješćivanju rodni stereotipa kod odgajatelja, koji je moguće ciljano provesti u okviru stručnog usavršavanja u predškolskim ustanovama.

Mogu li se kod djece osvijestiti rodni stereotipi?

Nije pouzdano utvrđeno koji je najdjelotvorniji način kojim bismo osvijestili stereotipe kod djece, ali razna didaktička sredstva (od priča i slikovnica za djecu, lutaka, različitih igara i igračaka do filmova za djecu), uz ciljani razgovor odgajatelja s djecom, sigurno ostavljaju pozitivan trag u njihovoj svijesti.

Nedostatak radova posvećenih mogućnostima osvješćivanja i promjene rodni stereotipa kod predškolske djece bio je poticaj za istraživanje kojemu je cilj bio utvrditi mogu li se predškolska djeca kroz obradu rodno stereotipne priče potaknuti na osvješćivanje rodni stereotipa (razumijevanje rodni stereotipa, uočavanje / identifikaciju rodni stereotipa u priči i osvješćivanje svojih rodni stereotipa) i njihovu promjenu. Do rezultata se došlo kvalitativnom istraživačkom metodologijom, interpretativnim pristupom i metodom intervjua. Istraživanje je provedeno u jednoj predškolskoj ustanovi u Splitu. Strukturirano je u tri faze.

Prva faza je bila posvećena osmišljavanju istraživačkih postupaka i konstrukciji istraživačkih instrumenata, u drugoj fazi se uz pomoć liste od 10 zanimanja formirao uzorak predškolske djece koja su zanima-

Rodni stereotipi su često pogrešna uopćavanja o pripadnicima oba roda koja ne uzimaju u obzir individualne osobine pojedinaca.

njima pridavala najviše rodno isključivih oznaka, a u trećoj fazi istraživanja uvedena je rodno stereotipna priča. Cilj treće faze bio je utvrditi mogu li djeca koja su pridala najviše rodno isključivih oznaka zanimanja osvijestiti i promijeniti svoje rodne stereotipe. U tu svrhu sastavljena je rodno stereotipna priča 'Sanjina obitelj' koja je primijenjena na uzorku od 8 djece (4 dječaka i 4 djevojčice). Postupak se sastojao od čitanja priče svakom djetetu, nakon čega je slijedila analiza priče prema problemski usmjerenom intervjuu. Na kraju razgovora svakom djetetu je ponuđeno da ispriča svoju verziju priče kako bi se utvrdilo koliko se i po čemu razlikuje od početne verzije. U analizi je korišten interpretativni pristup, a prema strukturi pitanja iz intervjua određeno je

pet dimenzija koje su poslužile kao okvir za interpretaciju: 1. dojam; 2. identifikacija; 3. osvješćivanje – dekonstrukcija; 4. intenzitet i 5. rekonstrukcija.

Te problemske točke odnosile su se na razumijevanje i uočavanje rodni stereotipa u priči, osvješćivanje/samoosvješćivanje rodni stereotipa kod djeteta te utvrđivanje njihove čvrstine, sve do konstatiranja je li došlo do promjene stereotipnih uvjerenja preko djetetove verzije priče. Priča 'Sanjina obitelj' pokazala se odgovarajućim instrumentom za istraživanje stereotipa kod djece predškolske dobi, s posebnim osvrtom na mogućnost osvješćivanja i promjenu stereotipnog mišljenja.

Troje djece je kroz razgovor nakon pročitane priče osvijestilo i promijenilo svoje rodne stereotipe, dvoje djece ih je osvijestilo, ali ih nije promijenilo, a kod troje predškolaca nije primijećen nikakav pomak. Obrasci hrvatske kulture, koja njeguje tradicionalnu podjelu poslova i uloga po rodu, prenose se generacijama i iluzorno je očekivati da će se lako (tek jednom pričom) izmijeniti. Ali težiti međusobnom poštovanju i ravnoteži odnosa među rodovima, pritom čineći male korake, svakako je poželjno.

Literatura:

1. Apel, K., Masterson J. J. (2004.): *Jezik i govor od rođenja do šeste godine: od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti-potpuni vodič za roditelje i odgojitelje*, Lekenik: Ostvarenje.
2. Biddulph, S. (2006.): *Odgoj dječaka*, Zagreb: Naklada Kosinj.
3. Broude, G.J. (1995.): *Growing up: A cross-cultural encyclopedia*, Santa Barbara: ABC-Clio.
4. Goodman, M.E. (1970.): *The culture of childhood: Child's-eye views of society and culture*, New York: Teachers College Press.
5. Maleš, D. (1983.): *Utjecaj odgoja u potpunim i nepotpunim obiteljima na stavove djece prema ulogama različitih spolova*, Doktorska disertacija, Zagreb, Filozofski fakultet.
6. Miljak, A., Spajić, V. (1979.): *Funkcija predškolskog odgoja u humanizaciji odnosa među spolovima*, Žena, 6, 47-55.
7. Moir, A., Jessel, D. (1994.): *Muški spol, ženski spol*, Zagreb: Izvor.
8. Preuschoff, G. (2006.): *Odgoj djevojčica: Zašto su djevojčice različite i kako im pomoći da budu sretni i jaki kad odrastu*, Zagreb: Naklada Kosinj.
9. Weinraub, M. et al. (1984.): *The development of sex-role stereotypes in the third year: Relationships to gender labelling, gender identity, sex-typed toy preferences and family characteristics*, Child Development, 55, 1493-1503.

